

Stara arhitektura Podravske Sesveta

Podravske Sesvete, kao selo, razvilo se u našem srednjem dijelu Panonske nizine sa 850 kućnih mjesta-kućišta, te oko 3000 žitelja, u cjelini poljoprivrednika. To je područje srednje Podravine i ulazi u panonsku zonu. Ono danas teritorijalno pripada komuni Đurđevac. Žitelje tog dijela Podravine, u širokoj domovini i izvan nje, nazivaju »picokima«. Selo Podravske Sesvete sagrađeno je u dolini rijeke Drave. Pruža se u smjeru zapad-istok, dužim dijelom, a širinom sjeveroistok-jugozapad. Nalazi se nedaleko od mađarske granice, što će uvjetovati obostrane utjecaje. Zanimljivo i prijeko je potrebno istaći da na cjelokupnost čovjekova života i rada, pa makar i u najmanjoj mjeri, prisutni su utjecaji Slavonije, bilogorskog područja, Zagoraca i Roma. Ali zbog takve posebitosti položaja (po strani su), ovdje su se razvili oblici posebne duhovne i materijalne kulture, koji su kao specifikum ovog dijela Podravine. Ovdje je specifičan kajkavski govor u kojem su zadržani stari oblici riječi, a koje nisu poremetile glasovne ni ostale promjene. To su riječi: cvetje, listje, povrtje, prutje, bedzek, modzek, bedznoti / cvijeće, lišće, pruce, bazga, mozak, pojaviti se.

Nije na odmet da se kaže da kulturno blago, duhovna i materijalna kultura žitelja Podravske Sesveta odražava se u pjesmi, muzici, plesu, izvođenju kola, nošnji, prigodnim običajima, humoru i pitalicama, pričama, poslovicama, zagonetkama; sposobnosti čovjeka da na sceni ostvari prikaz svog cjelovitog života. Najznačajnije blago, očuvano do danas, mnogobrojne su pastirske narodne igre: trčičanje, teranje kranjca, verižanje, kozličanje, kuturanje, šiličanje, vraničanje, na štakaj, čišćenje, teranje šine i kotača...

Ovo selo svojom izgrađenošću pripada zbijenom-zgusnutom tipu sela. Kućišta s kućom i gospodarskim zgradama vrlo su blizu i zbijena. Najvećim dijelom to su kućišta pravokutnog oblika, uska i dugačka. Može se reći da je to selo prvobitno-primarno zbijeno, jer se razvijalo iz jedne početne jezgre daljim nastavljanjem u vrlo pravilne ulice i uličice. Selo ima 6 ulica i 1 uličicu.

I danas su zadržani stari nazivi tih ulica i uličica: Prva lumera, Stara crkva, Ceresnik, Vulička, Druga vulica, Zaberek, Kladje, Koprivlje, Koci, Jasenje. Ovi nazivi u objašnjenju znače: prva ulica, mjesto stare crkve, vrstu

cresa (stablo), manju uličicu, mjesto iza »bereka« — vode, mjesto dovoženja trupaca, mjesto kopriva, torova, jasena. Značajno je istaći da selo ima tri velika »placa« (slobodna prostora), šest »križnja« (raskršća) i 4 konaka: Draganci, Dubovnik, Mekiš, Ruškova gređa. Nazivi ovih nekadašnjih konaka znače: ljubav, mjesto duba, blato, mjesto krušaka. Može se reći da su ulice dosta ravne i gotovo geometrijskog rasporeda, jer se pravilno sijeku i razdvajaju. Ovakvom rasporedu, u cjelokupnoj gradnji, pogodovale su nekadašnje vlasti, koje su vodile strogo računa što može biti i gdje gradnjom izvedeno. Ovoj činjenici je jedna od potvrda sama širina ulica, duboko iskopani jarci uz glavnu ulicu, lijep lipored i nogostup s lijeve strane najduže ulice (Dravske).

Rijetko se gdje u Podravini može naći selo koji ima tri »placa« (prazna prostora) kao Podravske Sesvete i tako široka raskršća. Ovakav raspored prostora su u punoj mjeri uvjetovale vlasti, ali ujedno s pravilnim razlogom. Pošto je selo bilo s kućama slamom pokritim, dolazilo je češće od velikih požara, koji su nemilice uništavali kuće i gospodarske zgrade i s njima cijelu »letinu« (urod sa polja). Da bi se uspijevalo što više spašavati u takvoj neprilici, ti »placevi« odigrali su svoju veliku značajku, jer se na njih dovlačilo sve što se moglo spasiti za velikih požara. Također je i uloga širokih raskršća odigrala u prošlosti sličnu ulogu.

S daljnjim razvojem sela javljali su se i prvi konaci, mjesta koja su bila u ranijim razdobljima samo ispasišta za krupnu i sitnu stoku. Na tim ispasištima, ranije »krčevinama« (mjesta porušenih šuma), bogataši su podizali obore za stoku. To su bila prostrana staništa za stoku s malim »pojaticama« (sjenicama) na kojima su boravili čuvari stoke, sluge, siromašniji ljudi. Stoka je bila na ispaši gotovo cijelu godinu, jedino se držala u oborima za vrijeme zimskih mjeseci. Uz takve torove, nešto kasnije, počeli su ljudima imućniji bogataši podizati skromne kućice, a ovi »čordaši« (pastiri) s vremenom su stvarali svoje obitelji, i tako je jednim polaganim tokom nastajao konak. Od dva najveća konaka, Mekiša i Draganca, razvili su se zaseoci, prvi sa 200, a drugi sa 60 kućišta. Odlukom ondašnjih vlasti pripali su ti zaseoci Podravskim Sesvetama. Od preostala dva konaka, Rubovnika i Ruškove gređe,

danas možemo samo vidjeti tragove kućišta. Ovi su se »konačari« (žitelji konaka) preselili u matično selo Podravske Sesvete.

U daljoj prošlosti, po riječima kazivača, kuće su bile građene od pletera i obzidavane glinom. To su bile pletare, blatare, tako nazivane od tamošnjeg stanovništva. Njihovi tragovi su se počeli gubiti početkom 20. stoljeća. Iza toga počeli su ljudi izrađivati i prve vlastite »kalupe« (tvorilo) za izradu »presne« (nedovoljno sušene i nepečene) opeke, kojom su podizali svoja staništa, a pletara je naglo iščezavala. Međutim, ostale gospodarske zgrade su i dalje ostale od pletera i obzidavane glinom. Na taj način dulje i trajnije su ostajali takvi oblici građenja u gospodarskim zgradama, a nestajali pojavom opeke. U malo kasnijem razdoblju, iza sirove opeke, počeli su s pečenjem opeke u posebnim pećima, koje su podizali uz ciglane, često iza kućišta. Pečenje cigle vršile su na taj način pojedine obitelji, a kasnije je dolazilo do udruživanja više porodica, otkupljivanja zemljišta i zajedničkog pečenja cigle. Poteškoće oko pribavljanja zemlje nije bilo, jer su je nalazili iza kućišta na svega 50 do 60 cm dubine. Pečenje opeke također nije bilo skupo, jer su lako dolazili do drva i granja u bogatim šumama, u okolini. Zanimljivo je istaći da je kuća s pratećim objektima gospodarstva bila pod zajedničkim krovom. Uz samu kuću je uvijek bila »štalica« (staja), uz »štalicu« se nadovezivao »škedenj« (štagalj). Kuće i gospodarske zgrade bile su u početku vrlo male, niske i s dosta spuštenim krovom. U ranijem razdoblju, osim pletera i glinene šbuke, korišteno je mnogo drva, pljeva i slame. Drvo je dominiralo u krovnoj konstrukciji: gredama, rogovima, letvama, daskama, prsnicama, šanti. Ovdje je korišteno drvo kao kalana i tesana građa. Drvo je bilo zastupljeno u vratima i prozorima, namještaju. Sve je bilo rađeno masivno i nije se štedjelo na drvu. Prilikom gradnje kuća i gospodarskih objekata sudjelovalo je mnogo ljudi i nisu to izvodili neki »vučeni« (ispitani) majstori, već u narodu darovitiji samouki poljoprivrednici, ali darovitiji za takav posao i s nekom naklonošću prema vrsti posla: »zidači, tesači, pokrivači, pletači, piljači«. Kao dokaz takvoj samoukosti i posebnoj sposobnosti, može se i danas naći mnogo neispitanih zanatlija koji rade posao vrlo vješto i dobro.

HIŽA

Najstarija kuća u selu stara je više od 200 godina i nalazi se u nekadašnjoj ulici Koci, danas ulica Mihovila Pavleka Miškine. U njoj živi kazivačica Kata Lončarić stara 65 godina. Ova je kuća niska prizemnica. Po njenom obliku zidova vidi se, kao što i kaže kazivačica, da je nadozidavana dva puta. Ona se svojim položajem pruža uzdužnim dijelom kućišta i čelom gleda prema cesti, istok-zapad. Njezina današnja duljina iznosi 13 m i 60 cm, a najveća širini 6 m i visina 6 m. Osnovni materijal koji dominira u toj kući je drvo, pljeva, glina,

Slamom pokrita hiža

Prva iža (fiža), soba

Kurnjak

slama. (Vidi sliku 1, Hiža slamom pokriva). Njezina dulja strana pruža se uz sjeverni dio kućišta i potpuno je zatvorena zidom. Zapadna i južna strana kuće ima na sebi prozore i velika vrata. U svojoj ranijoj prošlosti središnji dio kuće prema »kurnjaku« bio je otvoren i natkrit metar i po širine i oko 3 m duljine spuštrenom nastrešnicom, te u donjem dijelu zatvoren niskom ogradicom oko 1 m visine i prohodan na dijelu zvanom »lesica« (vratašca).

Gradnja pletare u Podravskim Sesvetama, prema riječima kazivača Birovčec Ivana, starog 75 godina, izvođena je na jedan zanimljiv način. Najprije su ukučani i svi prisutni pomagači »obilježili« (označili) mjesto gradnje kuće. Prikupljeni »težaki« ili radnici pripremali su se za gradnju. Najosnovnije je bilo »položiti« (postaviti) »pocek« (debele grede na zemlju), a kojih je u tom osnovu bilo 4. Iza toga su ih »vezali« (polagali jednu na drugu). Debljina »poceka« varirala je i određivala se prema veličini i visini kuće. Dvije i dvije paralelne strane nastojali su načiniti jednake, da bi u kasnijoj gradnji bila kuća što pravilnijih oblika. Do tih »poceka« dolazili su u šumi, a pripremali su ih na zanimljiv način iz hrastovih trupaca. Služili su se »svedrima« (svrdlima) i bušili njima rupe, da bi deblo »povdužu« (po dužini) lakše pucalo, jer su u te rupe zabijali klinove i kalali »poceke« i »brvenje« (debele neotesane daske). Takvi »poceki« sušili su se jedno vrijeme, da bi kasnije bili za upotrebu. Na pripremljenim »pocekima« podizali su stupove, koje su u pravilnim razmacima zadubivali. Svaki taj stup učvršćivali su »pantima« (daščanim prečkama) od poceka do stupa.

O visini tih stupova ovisila je i visina budućeg zida kuće. Između osnovnih stupova postavljali su u pravilnim razmacima, zavrtavanjem »strelice« (kao ruka debele stupice), koje su učvršćivali u ovaj »pocek«. »Pletači« (pleteraši, oplitači) su oplitali »prutjem« (prućem), brestovim šibama, od stupova do stupova i oko »strelica«. Jednom su prućem provlačili s vanjske strane »strelica«, a drugi put s unutarnje, da bi se dobio željeni prostor, u koji su kasnije ubacivali — »nabijali« zemlju, da popune buduću stijenu s unutarnje strane pletera. Iza toga je dolazila »nastenja-venčenica« (naziv po venčecu, vjenčiću), grede na gornjem dijelu sida, kojima su spajani stupovi i »strelice«. »Zidači« su mogli s vanjske i unutarnje strane pletera ožbukavati blatom i dovršavati zidove. Najiskusniji »pletači« su načinili otvore pletenjem za »obločece« (prozorčice) i ulazni dio. U svom radu »zidači« su se služili drvenim daščicama kojima su nabacivali i zaglađivali zidove. »Blato« (žbuka od gline pomiješana pljevom) pripremano je u »ladicama« (daščanim pravokutnim ili kvadratičastim prostorima), »zadelanim« (udubljenim) u zemlju. Miješanje gline pljevom vršilo se bez naročitih omjera, ali tako dugo dok je zemlja bila ljepljiva, nije pucala i otpadala s pletera. Po završenim radovima, u donjem dijelu kuće, oni su nekoliko dana ostavljali zidove na miru i čekali da se dobro osuše. Najvažnija greda zva-

na »tram« nosila je poprečne grede, koje su se pružale nad glavnim dijelom kuće. Na taj način postizala se stabilnost greda i sigurnost zidova. Poprečne grede pokrivali su tesanim daskama i pričvršćivali ih slaganjem jedne u drugu. Dio prostora u kući, gdje je bilo otvoreno ognjište, prekrivali su pleterom i omazivali debelim slojem zemlje. Tavanski dio dasaka obavezno su premazivali blatom, jer su na taj način stvarali topliju kuću, izbjegavali gubljenje topline, te postizali dobru izolaciju. Kad bi to dovršili, prilazili su postavljanju »rogova« (gredica nosača) budućeg slamnatog krova. Iste rogove vezali su »veterpantima« (drvenim komadima debljine jačih letava) da bi se zaštitilo i spriječilo preveliko ljuljanje krova i rušenje istog od strane olujnih vjetrova. Tim poveznicama povezano je po nekoliko rogova i učinjeno stabilnijima. »Šantu« (zabat) završavali su (»objijali«) popunjavali daskama. Na rogove su učvršćivali letvice usijecanjem i pričvršćivanjem »kliničima« (drvenim čavličima). Na letve je dolazila slama. Na taj način su gradili pletare u Podravskim Sesvetama. U daljnjem razdoblju, vremenu bližem nama, nadovezivanjem i proširivanjem ove najstarije kuće i stvaranjem iste kakva je danas, mnogo toga se u njoj mijenjalo, dodavalo, rušilo i kao materijal postajalo novije. Njeni sadašnji prostori ostaju kao osnovni: »iža«, »kurjak«, »komora« i »ganjek«.

GANJEK

Ganjek (hodnik) služio je da se njime može ići u sve prostorije kuće. Pruža se u smjeru istok-zapad. On je također preuređen i ne može se na prvi pogled zamijetiti koje su promjene nastale u njemu. Zanimljivo je u njemu zapaziti, na južnom dijelu zida, do komore, polukružno udubljenje s vodoravnim završetkom u zidu, »vodenjak«. To je naziv koji je nastao radi držanja drvenog suda u kojemu je stajala voda za piće. Ispod tog prostora, na zemlji, stoje i danas »škafeci« (drveni sudovi za napoj stoke).

IŽA — FIŽICA (prva soba)

To je najveći prostor u kući i pruža se svojom užom stranom prema ulici. Ona je najviše osvijetljena, jer ima tri prozora. Taj prostor služi za cjelodnevni boravak u sva četiri godišnja doba i namijenjen je za sve članove obitelji (Vidi sliku: Prva iža). U njenom zadnjem dijelu, uz zid do »kurnjaka«, sazidana je od opeke niska peć koja se loži iz »kurnjaka«. Ona ima na ložištu, poviše njega, željeznu ploču i samo jedan udubljeni dio »rol« (otvor za pečenje). Paralelno s uzdužnim zidovima pružaju se stari kreveti kojih ima toliko koliko i živućih ukučanja. Do zapadnog zida nalazi se »klupica« (sjedaljka), koja se svojom veličinom pruža pod pravim kutom. Uz klupicu je star hrastov stol za ravnim nogama, što upućuje na veću starost i rad ovih ukučana. U sjeverozapadnom dijelu »iže« nalazi se »na-

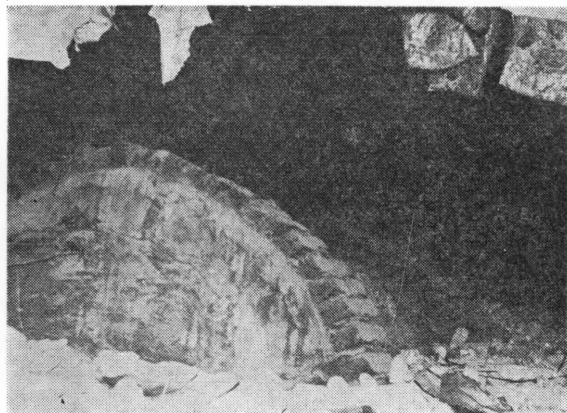
red« (takalački stan), na kojem i danas kaziva čica tke. Na zapadnom dijelu »iže«, prednjem zidu, u sredini, veliko je četvrtasto ogledalo. Po zidovima su »svete« slike. Na gredama, kraj peći, i sada se vide »druščeci« (prutovi), na kojima visi oprano sukno, ručnici i pređa. Srednji dio »iže«, na zidovima, učvršćen je »tramom«, koji se pruža po cijeloj duljini sobe. Na njemu su poprečne grede koje nose »prsnice« (daske složene kao rebra jedna na drugoj). To se u prošlosti nazivalo »tambulac«. To je prava kajkavska trosložnica, a znači ovo: tam bu lat i tam bu lad. Iza »prsnica« bit će lat i lad, hladovina, lati kukuruza.

KURNJAK

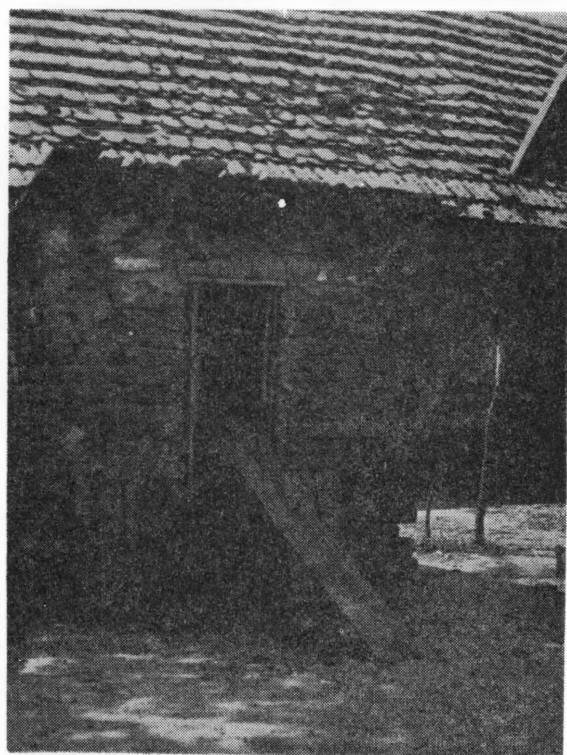
»Kurnjak« je srednji prostor u kući. Naziv je dobio po osnovnom glagolu (»kuriti«, ložiti). Ranije je u njemu bila krušna peć, ali je sada srušena. Prema podacima (usmenim pričanjem), ta krušna peć služila je za pečenje kruha »kurušnjaka« (kukuruznog). Najzanimljivije što se ovdje može zamijeniti je trostruka greda. Ona leži na pojačanim zidanim stupovima od pečene cigle, debljine je oko 70 cm, a široka 30 cm, »boltipanj« (nosač bolte). Taj »boltipanj« je od hrastovih greda i pruža se po duljini »kurnjaka«, a on nosi boltu koja je polukružno sazidana na njemu i svojim ispupčenjem ide na tavan (vidi sliku: bolta). Ta polukružna bolta sazidana je da služi kao mjesto sakupljanja iskara i dima koji izlazi iz rupe na zapadnom zidu »kurnjaka«. Zidana je bolta cijelom opekom i pojačana s tri prstena koji su pojačanje na krajevima i u sredini bolte. Cijela bolta premazana je glinom pomiješanom ljevama radi toga da što više iskara i topline zadrži u svojem prostoru. U njoj se sušilo meso i sir, bilo u ljetnim ili zimskim mjesecima. Na zapadnom dijelu »kurnjaka«, zidu, načinjeno je udubljenje polukružnog oblika koje završava vodoravnim završetkom i služi za držanje šibica i »trešča« (suhog ivrja). Malo podesno od tog udubljenja, u zidu je načinjeno ložište sa »vračecima« (vratašcima) u koje se stavljaju čitave cjepanice, jer se loži peć »f'iži«. Ispod vratašca nalazi se okruglasti otvor »pepelnjak« (za sakupljanje pepela). Na tom otvoru domaćin bi uvijek i redovito stavljao mrežicu od žice da onemogući u zemskim mjesecima ulazak mačkama u nj, koje su zapaljivanjem dlake mogle izazvati požar na slamnatom krovu. Udesno, i poviše otvora-ložišta, nalazi se »tuljak« — otvor kojim su izlazile iskre i dim u »kurnjak«. Iz »kurnjaka« ide se na tavan po »lojtri« (ljestvama).

KOMORA

U zadnjem dijelu kuće nalazi se »komora«, nazivana od nekih ukućana i zadnja »ižica« (sobica). Komora ima kao prostorija sporednu i gotovo neznatnu važnost. U njoj domaćica drži staru škrinju, te posude u kojima joj stoji brašno, mast, kiseljeno povrće i mlijeko u ćupovima. (Vidi sliku: komora).

Bolta

Kočec (kokošinjec)

KROV NA ŠKOF — POKRIT (slamom)

U cijeloj gradnji kuće posebno mjesto i najvažniju ulogu ima slamnati krov »na škof-pokrito«. To su izvodili »pokrivači«, a koji su se isticali umijećem pokrivanja tim materijalom. Za slamnati krov korištena je »ržena«

(ražena) slama, koju su žene ručno žele srpovima. Prilikom »žnjenja« (žanjenja) vodile su računa o točnom podrezivanju, tzv. ravnom, kako bi sva slama bila jednaka. Sa dvije ruke uhvaćena i obuhvaćena slama nazivana je »ščeljek« (po glalogu čeljiti, udarati, tući). Tako dozrela slama raži sa latima »čeljila« se nad šupljim i okruglim komadom kojemu je srce istrulo, zvanim dub. Sa dvije ruke bi pripremači krovne slame prihvatili »ščeljeke« i njima udarali sa latima, kako bi zrnje izlijetalo u šupljinu i ostajala čista slama. Od pet »ščeljkov« načinili su jedan »ritak« (pušljic) koji su vezivali »pojasom« (načinjenim od slame) i stavljali da se na suhom i pogodnom mjestu osuši i »fčini« (dozreli slama) za pokrivanje. Kad su »na škof-pokrivali«, po pet ritaka su podlagali na letvice krova. Počeli su uvijek »pokrivati« (slagati slamu) odozdo prema gore. Pet ritaka je pokrilo širinu oko 1 m. O gustoći postavljjenih letvica ovisilo je koliko će doći »prutja« (prutića). Prutićima su potiskivali slamu, na suprotnom dijelu od letvica, i prešivavali željeznom iglom od obične željezne šipčice sa ušicama, kroz koju su provlačili običan tanak i savitljiv »drot« (žicu). Slamu je poravnavao pokrivač posebnom daščicom širine 10 cm, a dužine oko 13 cm. Ta daščica je imala na sebi i pričvršćeno držalo, malo savinjeno da bi se lakše držalo u ruci. Uvijek se slama okretala sa latima prema gore, da bi se lakše vezala i prilijegala uz deblji kraj ritaka. Kad bi bila prekrivena lijeva i desna strana krova, pristupilo se izradi sedla, završnog dijela krova, a na samom vrhu. Oko prutova, koji su bili na samom vrhu krova, omatala se i presavijala slama, tako da je lijeva strana presavijene slame dolazila na desnu stranu, a desna na lijevu. Sedlo se izrađivalo s puno opreza i pažljivosti, jer je o njemu ovisilo hoće li krov u tom dijelu propuštati vodu ili neće. Sedlo je dobilo zamjenu svoje uloge, pri gradnji novijeg krovišta, s klobucima. Sedlo je također pričvršćivano prutićima i vezalo se za ostali krov željeznom iglom i žicom. Stražnji dio krova radio se najkasnije. U njegovom izvođenju, sve do samog vrha, tekao je isti radni postupak. Taj dio krova nazivali su »rebernjak« (po načinu pričvršćivanja slame, kao polaganjem rebara, šiba, u pravilnim razmacima). U samom »rebernjaku« ritki su isto slagani i gusto zbijani, a pričvršćivani su vrbovim šibama — »rebrima«, zabadanjem na mjestima spajanja. Kad bi »pokrivači« dobro izveli slaganje slamnatog krova, ni jedna šiba se u tom poslu nije smjela vidjeti da viri iz slame. Tako pokriven krov morao je trajati bar 30 godina. Uz završavanje krova bio je običaj da domaćin provjeri njegovu vrijednost. Redovito bi uz prisustvo svih pomagača uzimao posudu punu vode i njome bacao vodu po krovu. Ukoliko nije krov »pisnuo« (propuštao vodu), radovi su bili izvedeni na najbolji način. Na slici (Vidi sliku: Hiža 1) prutići su se podizali i to je bio znak da je njihov vijek trajanja prošao i krov bi trebalo popraviti. Po riječima kazivača, sadašnje prekrivanje krova stajalo bi dale-

ko više novaca nego bi se platilo za dva puta veću površinu prekrivenu običnim crijepom.

ŠTALA (staja)

Ova »štalica«, kako su ljudi nazivali prostor za stoku, bila je (i sada je) uz samu kuću. Ona je vrlo malih dimenzija, a koje nam otkrivaju i imućnost samog gospodara. Veći prostori, imućnijih ljudi, nazivani su »štala« (staja). Zanimljiva je po tome što u njenom građevnom materijalu ima drva, pečene opeke, žbuke od gline pomiješane pljevom i krov pokriven trstikom. Ona u cjelini čini jedan, i to mali prostor za jedva dvije kravice ili jednog konja. Cjelokupnom svojom konstrukcijom počiva na već poznatom »poceku« 30 cm u visinu i 20 cm u širinu. (Vidi sliku: Najstarija štala). Svojom duljinom pruža se kao kućište u veličini 3 m, a širina joj iznosi 350 cm. Na njoj su drvene konstrukcije vrlo pravilno postavljene, što sam ranije iznio u opisu hiže. Ona nema u svojoj konstrukciji tram, osnovnu gredu, ili »boltipanaj«. Zanimljiva je po tome što se drvo popunjava od »poceka« prema »nastenjama-venčenicama« pečenom ciglom. Na taj način se izradom sigurnih zidova dobiva i stabilnost »štalice«, jer teret cigle drži što stabilnijim sam »pocok«. Obzidana je žbukom od gline pomiješanom s pljevama, koja je također služila i u vezivanju pečene opeke. U samom zidu vođeno je računa da se povezivanje što pravilnije izvede i tu je zastupljen vez »T«, koji u takvoj prilici biva izveden polaganjem dvije cigle i pokrivanjem trećom da prethodni spojeni dio ostaje pokriven i sama opeka do polovine. Vrlo zanimljivo je u ovoj »štalici« zapaziti pokritost krova trstikom. To je zaista rijetkost u ovom mjestu i čini izuzetak. Poprečne grede su nad štalicom pokrivene daskama, po kojima se vidi da su bile ranije premazane sastavom premaza kao što se činila žbuka. Prostor nad štalicom koristio se za spremanje sijena i nazvan je »seilnjak« (sjenik). Pošto je štatica bila podignuta uz samu kuću, njena jedna strana u gornjem dijelu, ostala je zatvorena, a drugim dijelom otvorena, da se moglo stavljati sijeno. U samoj »štalici« bile su »jasle« (drveni prostor za metanje hrane). Pružale su se uz najdulji zid i cijeli ga ispunjavale do određene visine. Malo povrh jasala bile su drvene lojtrice, koje su služile za umećanje sijena do kojeg je stoka lako dolazila izvlačenjem.

Na slici (vidi sliku: Štala) vidi se modernija staja, koja se veličinom, korištenjem prostora, te materijalom razlikuje od »štalice«.

ŠKEDENJ

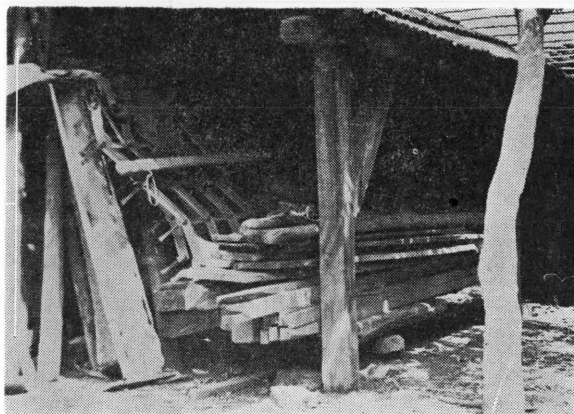
Građevina gotovo veličine kuće nazvana je u našem mjestu »škedenj« (»štigelj«, spremište kola, sijena i pljeve.). Ovaj »škedenj« je na kućištu svojom dužinom po širini, a širinom po dužini. Pruža se u pravcu sjever-jug (vidi sliku 4: Škedenj). Njegov duljina iznosi 14 i po metara, a širina mu je 550 cm. Vrlo je važno istaći da se u cjelokupnoj konstrukciji iz-

vodio u dva osnovna materijala: drvu i slami. Cjelokupna konstrukcija »škednja« počiva na dva jednaka »poceka« koji su u svojem zadnjem dijelu povezani zajedničkom gredom. Na »poceke« su postavljeni stupovi u pravilnim razmacima s pravilnim zadubljenjem u njega i vezani drvenim »pantima« radi što veće stabilnosti. Svaki stup, nosač »brvenje« (tesanih ili kalnih) dasaka imao je na svom središnjem dijelu udubljenje »žlebić« (žljebić), u koji su umetane »brvenice« (kalane ili tesane daske). Svaki potpuno dorađeni zid »škednja« naziva je »brvenje« (daščar). U »škedenj« ulazilo se na veliku »lesu« (vrata), koja su bila načinjena od dvije jednake polovine, a koje su se otvarale prema dvorištu. Kostur »lese« načinjen je bio od osnovnog »petnjaka« (nosača jednog krila ljese), na koji su se udubljuvanjem učvršćivale tri prečke u pravilnim razmacima i pojačane poprečnim prečkama (vidi na crtežu: Najstariji štagalj). Svako to krilo obijalo se daskama u uspravnom položaju, a »rešši« (otvori) spojnog dijela dasaka pokrivali su se »letvičkama« (letvicama). Petnjak je imao u donjem i gornjem dijelu zabijene željezne klinove, a kojima je bio pričvršćen, gornjim dijelom, na gredi »boltipanj«, a donjim dijelom na »trček« (panj), u čije je udubljenje ulazila »žabica« (željezni klinić). Takvu ljesu su nazivali »lesa na trček«. Središnji dio uvoza, za učvršćenje ljese, bio je stupić zvan »poberuv« (po glagolu pobrati, uzimati). Taj stupić je po duljini spajao središnji dio uvoza s gredom »boltipanj« i »trčkom« na zemlji. U potrebi vadili su ga ljudi kad su ulazili s vrlo širokim »vozovima« (kolima sa sijenom ili djetelinom) u sam uvoz. Uzimali su ga tako da su isti povukli prema dvorišnoj strani i on je s lakoćom izlazio iz svog sjedišta. U konstrukciji »škednja« javlja se također opet greda »boltipanj«, koja je dvostruka, načinjena od dvije grede, i ima ulogu učvršćenja ulaznog dijela, jer se nikako nisu mogli na tom mjestu (ulazu) postaviti stupovi. Prostor »škednja« sastoji se od 3 osnovna dijela: guvna, parme, plevnjaka. OOni su pravilno i simetrično međusobno raspoređeni, te čine jednu zaista simetrički pravilnu građevinu.

Najširi dio »škednja« je »guvna« (kolnica) u koju su smještali i uvozili kola. Zadnji dio »guvna« je kod nekih »škedanja« bio isto jednak ulaznom dijelu, ali samo onda kada se iza »štaglja« nalazilo zemljište istog gospodara: vrt, voćnjak, livada, oranica. Ovaj je zadnjim dijelom zatvoren jer dolazi do same međe preko koje se, u podravskim uslovima života, nije smjelo prelaziti i »povređivati« (prestupati) je. S lijeve i desne strane »guvna« dolaze »parme« (sjenici) u koje se spremalo sijeno i suha djetelina. »Parme« su u svojem jednom dijelu pregrađene »brvenjem« i pretvorene u »plevnjoke« (mjesto za pljevu). Ti su »plevnjaci« gornjim dijelovima dasaka sezali do greda »nastenja-venčenica« i tu bili pokriveni daskama u poprečnom pokrivanju. Svaki »plevnjak« imao je ulazni dio koji se mogao zatvarati vratašcima zbitim od običnih dasaka.

Štala

Otpрта šupa

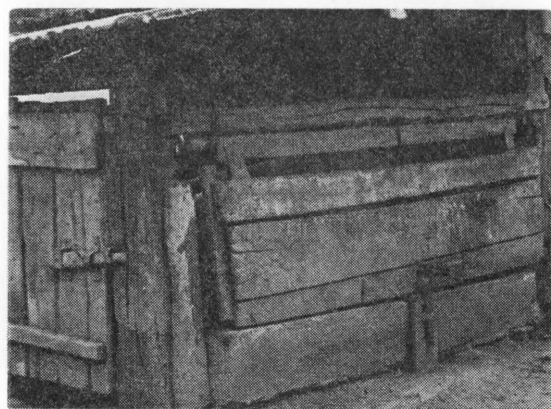
Škedenj

Ambar

Virijan

Kotec

Cijeli krov je počivao na »nastenji-venčenicama« i poprečnim gredama koje su bile nad »plevnjacima«. Podignuti »rogovi« bili su pojačani okomitim stupićima koji su udubljeni u »nastenji-venčenicu« i »rogovima«. Od stupića do stupića, kojih je bilo na određenom mjestu, iznad kojeg su dolazili rogovi, po tri, dolazio je i jedan »pant« kojim su stupići pojačavani i osiguravani. Rogovi su također spajani »veterpantima« da bi što sigurnije nosili slamnati krov. Taj dio prostora, od panta do pod vrh krova, nazivan je »šiška«. Slamnati krov je također rađen »na škof-pokrito«. Zanimljivo je zapaziti da je slamnati krov »škednja« imao četiri skošenja-spusta, i na taj način dva »rebernjaka«. Zapadni dio krova bio je širinom veći jer se pružao nad prostorom »plevnjaka«. Ovakvo gledan, »škedenj« je u cjelosti bio zaista velikih dimenzija i može se naslućivati da je pripadao imućnijoj porodici. U njegove prostore — »parme« moglo se smjestiti desetak vozova stočne hrane i prehranjivati podosta »blaga« — stoke krupnog zuba.

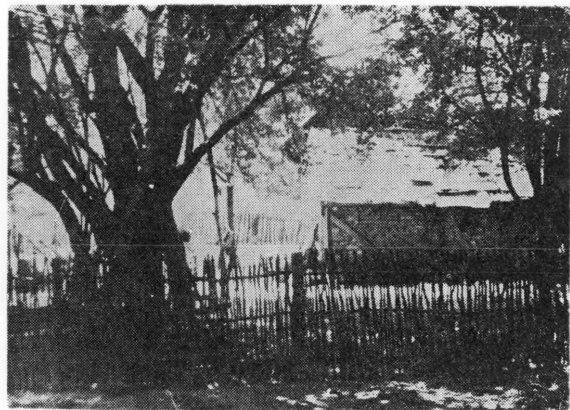
AMBAR

Ovo spremište žita, u svom nazivu, ostalo je iz turskih vremena prisutno kao udomaćena riječ naših mjestana. U Ceresniku, ulici s najviše kuća, ima najviše sačuvanih ambara. Ambar koji je prikazan na crtežu (vidi sliku: Najstariji ambar) nastao je prerađivanjem stare klijeti u premište žita. On sa svojim »pocekom« leži na tri reda složenoj pečenoj opeci i asimetričnog je oblika, a koji je nastao preuređivanjem. Vrlo zanimljiv stari ambar je na fotografiji (vidi fotografiju 5). On je dvodjelnog dijela: donji je dio visoko podziđe načinjeno od pečene opeke, a gornji sam ambar. Donji dio ljudi nazivaju »podrumec« (prostor koji se spušta ispod-druma, ceste). Na taj »podrumec« podignut je ambar i leži svojim »pocekom« na cijelom podziđu. U njegov gornji dio, ambar, ulazi se stepenicama iz »podrumeca«. Gornji dio ambara sastoji se od 2 prostora: prostora s oknima« (žilišta) i natkritom otvorenom verandom. Ambar na fotografiji je dužine 570 cm, a širina mu iznosi 4 m, visina 450 cm. Njegova cjelokupna gradnja u gornjem dijelu, drveni dio, ista je gradnji »škednja«, s tim što u njegovoj konstrukciji ne dolazi »boltipanj«, poberuv, a ni »veterpanti«. Pošto je njegovo podziđe pečenom opekom visoko 2 m, isto nije trebalo tako visoko podizati radi vodâ, već, izgleda, radi zaštite od štetočina: miševa i štakora. Tome u prilog ide vrlo zanimljiv otvor na vratima prema verandi, koji je kružnog oblika i služi za provlačenje mačaka, a nalazi se na donjem dijelu vrata. Sama unutrašnjost ambara je preuređivana, a to se vidi po malim žljebčićima na stupovima-nosačima »brvenja«. Uklonjeni su i neki unutarnji potporni stupovi u koje su se umetale tesane daske i na taj način stvaralo nepomično okno. Umjesto toga danas stoji u ambaru niz od 4 okna. To žitište stoji svojim »pocekom«, osnovnim i najjačim donjim gredama, na pode-

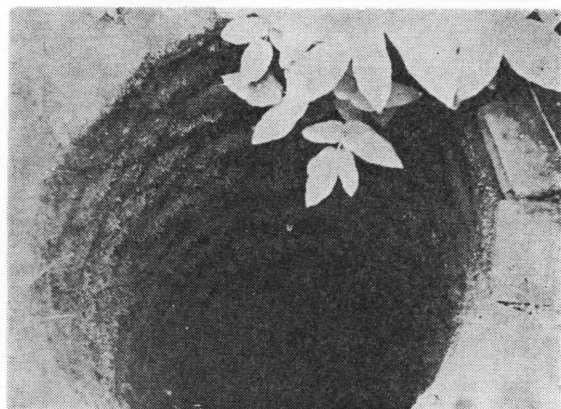
šenim drvenim nosačima. Proteže se u duljinu od 4 m, a širine i visine je jedan metar. U »poceku« su udubljivanjem učvršćeni svi od 10 stupića. Svaki stupić ima na sebi izveden žljebić u koji se među daske, da bi se dobilo »brvenje«. Gornji dio okana je učvršćen nešto slabijim gredicama nego »pocek«. Zanimljivo je spomenuti da je u svaki prostor moglo stati 1600 kg zrna. U svakom oknu je bila druga vrsta žitarica da bi se izbjeglo miješanje. Krov ovog ambara je pokriven crijepom, a prema pričanju kazivača, nekada je i on bio pokriven slamom.

OTPRTA ŠUPA

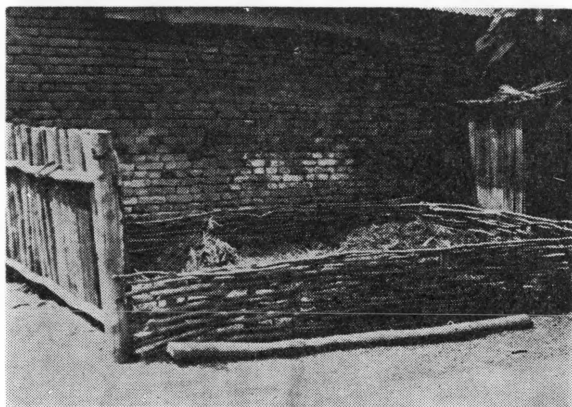
Uz »škedenj« su ljudi postavljali šupe koje su bile različitih veličina i oblika. Promatranjem tih šupa može se zapaziti da su one uvijek strogo odijeljene od tih »škedenjeva«, jer se iz njih ne ulazi u njih. Ovdje se može zapaziti nekoliko različitih šupa, a koje se razlikuju međusobno po zatvorenosti ili otvorenosti omeđenoga prostora. Jedne su potpuno zatvorene, druge poluzatvorene, a treće potpuno otvorene. Njihovo razlikovanje očito je i u samom obliku krova, koji može biti skošen na jednu stranu, na dvije strane i na, u rjeđim slučajevima, sve četiri strane. Šupe se razlikuju i po svojim osnovima: jedne su s pocekima, druge s jednim, a treće bez poceka. Otvorena šupa (vidi fotografiju: Otpuerta šupa 3) zanimljiva je po svojoj konstrukciji. Ona nema ni jednu svoju vlastitu zatvorenu stranu. Na prvi pogled moglo bi se pomisliti da je to poluzatvorena, ali bismo se prevarili. Svojom duljom stranom pruža se uz »škedenj«, a kraćom uz drveni »plot« (ogradu) i na taj način ni jedna od ovih na prvi pogled zapaženih stranica nije njezinog sastava. Odabrao sam za analizu ovu zanimljivu šupu jer je značajna po svojoj jednostavnosti i funkciji. I najmanje vješt poljoprivrednik može je načiniti bez ičije pomoći. Za njenu gradnju potrebno je pet stupova nosača koji su dosta čvrsti i ne treba ih posebno izrađivati. Prva tri stupa su međusobno jednaka i viša od preostala dva. Na gornjem dijelu stupova načine se čepovi, a na »nastenjama-venčenicama« udubljenja u što pravilnijim razmacima, na krajevima i sredini. Stupovi nosači dobivaju još jedno udubljenje, a dulja greda »nastjenja-venčenica«, na povišenom mjestu, još dva u sredini i na kraju po jedno. Niža greda »nastjenja-venčenica« dobiva po još jedno udubljenje na krajevima. Za bolje vezanje »nastjenja-venčenica« i stupova nosača koriste se »ruke« (poprečni i kraći stupići). Kad je sve to priređeno, podizač šupe će pristupiti običnom ukapanju stupova nosača i točno ih postaviti na mjestima gdje je označio rupe. Učvršćivanjem u zemlji »nabijanjem« ti stupovi uspravno stoje i na njih meće »ruke«. »Nastjenja-venčenica« dolazi na čepove stupova i »ruku«. Radi što veće sigurnosti »nastjenjevenčenice« povezuje sa nekoliko poprečnih gredica, a na koje kasnije postavlja letvice i pokriva crijepom. Ovakva šupa korištena je

Pleterasti plot

Zdenec

Pleterasto gnojište

pri spremanju poljoprivrednih alata i za spremanje drva, koja su se dobro mogla sušiti, jer su bila na stalnoj »promaji« (izložena vjetru).

VIRIJAN

Ovo spremište kukuruza poznato je u mjesnom govoru po produljenom izgovoru riječi i skraćenjima. Kad ga polako u govoru imenuje naš mještani, izgovara virijan, a u brzom izgovoru virjan. Jedno i drugo izgovaranje ne mijenja razumijevanje imenica, ni u jedini ni u množini: virijani, virjani. Virjan (vidi fotografiju 6) u većini slučajeva podizan je na kućištu koje je bilo bližim dijelom uz ulicu, jer se je vodilo računa do bude na mjestu bližem dovozu kukuruza. U njegovoj konstrukciji korišten je pleter, drvo i slame. Njegovo sjedište postavljalo se od obične opeke, a sama visina određivala redovima opeke. Ta opeka se vezala običnim slaganjem u vez »T« i nije se ničim povezivala. Na takvo oslonište dolazila je »kladinka« (kladica) duljine oko 2 m. Na njoj su načinjena 4 udubljenja u vilnim razmacima. Na te »kladinke« dolazile su dvije »povzdužne« (po duljini) jednake »dolanje« (donje) grede, na čijim se krajevima činilo pravilne pravokutne čepove. Krajevi »dolanji« (donjih) greda su povezivani kraćim »prečkama« (poveznicama) svojim pravilnim udubljenjima i spojevi zatrtavanjem učvršćeni kliničima (drvenim čavličima). Na »osnovu« (bazi) budućeg virijana uvrstavanjem su činili rupice za umetanje »prutja« debljine palca na ruci, koje su postavljali u okomitom položaju. Pripremljenim vrbovim ili brestovim šibama su oplitali okomite prutiće i stvarali koš. Preplitanje su izvodili vijajući pleter s vanjske i unutarnje strane zabodjenih prutića. To su dobro potiskivali. Da bi koš bio čvršći, na svakih 18 cm do 25 cm su pojačavali stijenke koša »pletenicama« (četerostrukim prepletom). I tako bi cijeli koš završavali, a na vrhu istoga načinili najjaču »pletenicu«. U »kladinke« su dolazili po dva jednaka stupića koji su na sebi u pravilnim razmacima imali udubljenja za »ruke« i »potporec, potpor, potporu« (podupirač) i na vrhu čep. Stavljanjem »potpore« i »ruka« omogućilo se daljnje dovršavanje virijana. Na stupiće često zvane »stupeki« i »ruke« dolazile su dvije grede »nastenje-venčence« povezane s dvije kraće gredice — »riglini«. Koš se još osiguravao uzdužnim prečkama sa svake strane, koje su dolazile da u punjenju koša kukuruzom ne dozvole ispučenje koša. Na same »nastenje« dolazili su »rokovi« međusobno vezani pod pravim kutom, a na njih su zabijane letvice, koje su služile za držanje postavljenog crijepa. Sam vrh krova završavao se »klobucima« (kapama), koje su sjedale na obje strane crijepa i u potpunosti zatvarale krov da ne prokišnjava. Po riječima kazivača, krov se virijana mijenjao. U prošlosti je bio pokrivan slamom, daskama, a današnji krovovi su od crijepova. Vrlo je zanimljivo bilo pratiti kako su korišteni ti kukuružnjaci, kad su imali različite krovove. Kad

su bili slamom pokriti, njihovi krovovi su bili sigurno zatvoreni, da bi što bolje osiguravali ubranu ljetinu od kiše. Lati kukuruza ubacivale su se u predjelu gdje danas na koševima dolazi »šanta«. Na taj način mogli su spremati kukuruz bez diranja vrlo osjetljivog slamnatog krova. U kasnijoj fazi, izrađivanjem krovova od dasaka, rješavali problem ubacivanja kukuruza na slijedeći način. Na dijelu krova ostavljali su mali otvor koji su nazivali »vračeca« (tratašca). Njih su pokrivali sa dvije spojene daske od kojih je jedna ulazila u okvir otvora, a druga je sigurno prilijegala na ostale daske krova. Korištenjem crijepa u pokrivanju krova riješili su sve dotadašnje probleme. Pri ubacivanju kukuruza raskrili bi dio krova i na taj način su punili virijan, a to čine i danas. Za ispuštanje kukuruza služila su mala »vračeca« načinjena na sredini koša s dvorišne strane. Da bi prostor ispod virijana što bolje iskoristili, sa stražnje strane su ga ograđivali opekom, a s prednje strane zabijanjem dasaka. Time su dobili dva nova prostora koje su nazivali »guščilnjak«, »gusilnjak« (prostor za guske i patke) i »cucilnjak« (cucju, pasju kućicu). Pasja kućica upravo je jedna karakteristična pojava u prostoru ispod virijana, a može se naslućivati radi čega je tu načinjena. Po kazivanju kazivača mnogo se u prošlosti kralo, a naročito kukuruz jer je bio osnovna hrana na selu za čovjeka i tov stoke.

Mijenjanjem životnih prilika i upoznavanjem s raznim građevnim materijalom, čovjek je stvarao nove forme kukuružnjaka koje u svojim sadržajima imaju svega. Kako je slama polagano s krova nestajala, tako su i daščani krovovi zamijenjivani crijepom, a crijep salonit-pločama. Koš, kao najvažniji dio kukuružnjaka ustupio je mjesto letvicama, a letvice žičanim mrežama. Osnovni kostur sačinjen od drvenih greda također dobiva zamjenu s betonskom i željeznom konstrukcijom. Sve ovo se mijenja s ciljem postizavanja što veće funkcionalnosti i jednostavnosti, dovođenjem što više topline i prozračivanja, lakšeg i bržeg smještaja kukuruza i njegovog korištenja, te većom zaštitom od raznih štetočina. I zbog ovog razloga ne treba zamjeriti novim graditeljima što su »narušili« jednu značajnu seosku tradiciju.

KOTEC

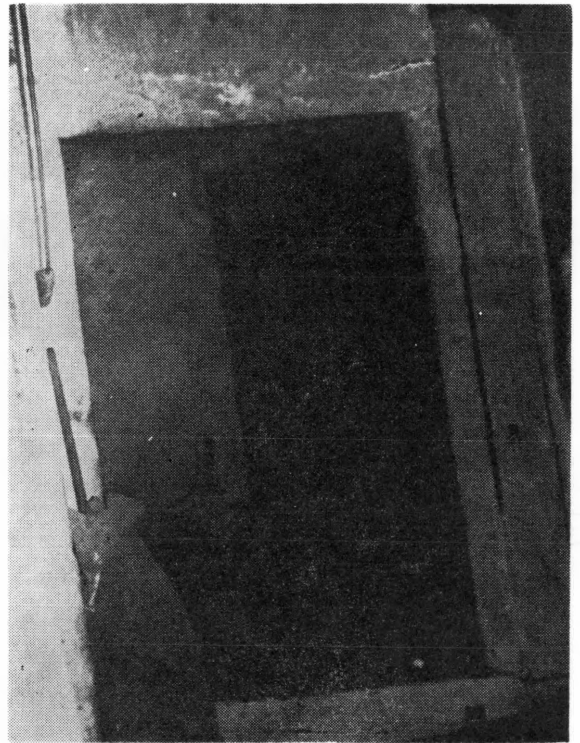
Na kućištu su poljoprivrednici postavljali i »koce« (staništa svinja), koji su svojom pozicijom bili pri kraju kućišta i bliže gnojištu. Zbog slabe zaštite stoke sitnog zuba, a naročito u zimskim mjesecima, dolazilo je do njihovih osjetnih gubitaka iste. I to je bio razlog da su »koce« počeli graditi u stajama. »Kotec« na fotografiji 7 nalazi se vani. U cijelosti je načinjen od drva i drvenih dijelova, što nam govori da se ranije nije tim materijalom ovdje oskudijevalo. Sastoji se iz dva dijela, koje ovi mještani nazivaju »koci« (gdje se svinje) u koje se svinje zatvaraju i dijela zvanog »tor« (prostor hranjenja). Oba prostora su

zaštićena zajedničkim skošenim krovom koji se od strane »tora« spušta u blagoj kosini iznad »kocov« (kotaca). Cijeli krov stoji na 8 stupića zakopanih u zemlju. Stupići kotaca imaju na sebi već poznata udubljenja, žljebiće, u koje dolaze brvenice-daske. Tako riješene stranice opet su nazvane »brvenje«. Na prednja dva stupića ukošeno podrezana prema unutarnjoj strani »tora« dolaze poprečne gredice kojima se povezuju stražnji stupići. O vrsti materijala koja dolazi na krov zavisit će broj drvenih nosača kojima se krovište pojačava. Na tako pripremljene gredice ranije su pričvršćivali okruglaste letvice i iste pokrivali sistemom »na škof-pokrito«. Danas su razmaci letava širi jer je krov pokriven crijepom. U našem istraživanju pažnju će privući »tor« jer su u njegovim pojedinim dijelovima zanimljivi nazivi. Na samim drvenim vratima (vidi fotografiju: Kočec 8) za zatvaranje istih koristi »zapor« (od glagola zapirati, zatvarati). To je drveni dio koji ima na sredini načinjeno ispupčenje »hrbet« (hrbat) da se ne može vaditi i izbijati. Za hranjenje svinja korišten je u »toru« »kopanj« (dolazi od glagola kopan, duben). Iznad »kopnja« bila su vrata nazvana »veka«, koja su se mogla pomicati prema unutrašnjoj i vanjskoj strani. Na svom središnjem dijelu imaju učvršćen kao i vrata »zasun«, »rigljin« (od glagola zasunoti, zarigljati) zatvarač.

Današnja staništa za stoku sitnog zuba (svinje) promijenila su se po vrsti materijala i po samim oblicima. Drvo lagano istiskuje beton, te jedino ono ostaje prisutno u podovima, vratima i dijelu krovišta.

KOČEC

»Kočec« je veličinom uvijek bio manji od »koca«. Njegova lokacija se mijenjala. Mogao se svagdje naći — i u sastavu ostalih objekata: šupe, koca, virijana i na posebnom mjestu. Različito je nazivan: »kočec«, »kokošinjak«. Naziv »kočec« dolazio bi kao pojam stvaran komparacijom »kotec«, »kočec«, a »kokošilnjak« radi pretežnosti peradi, kokoši. »Kočeci« se međusobno razlikuju po veličini, obliku i materijalu. Mogu biti mali, srednji i veliki »kočeci«. Oblikom su bez krova, većinom pravokutnog oblika, kvadri, a rjeđe su pravilne četvorine. U bočnom presjeku su oblika trapeza. Po riječima kazivača, bili su u prošlosti od pletera i pokriveni slamnatim krovovima. Uporedo s tim »kočecima« ljudi su izrađivali osnovnu i cijelu konstrukciju od kalanih »okrugljenaka« (okruglih cjepanica) koje su zašiljivali i zabijanjem u zemlju učvršćivali. Izrađivali su krov od kalanica i na njega nabacali slamu i pokrili je granjem. U razdoblju izrađivanja »brvenja« počeli su koristiti daske za cijelu izradu »kočeca«. Ovakvih drvenih »kočeca« mnogo se zadržalo u mjestu do današnjih dana, ali se njihova veličina povećala. Od običnih, jednoprostornih, može se zapaziti »kočeca« na nekoliko katova i s više pregrađenih prostora. Ti prostori se i danas koriste, većim dijelom, za noćivanje peradi, nošenje ja-

Komora

ja i »nasjedanje« (sjedanje na jajima) kokoši. Na prikazanoj fotografiji, kočec 8, vidi se nova tvorevina od opeke, mnogo sigurnija, pogodnija i s više toplog i čistog prostora. Krov je pokriven crijepom, što je novitet u gradnji »kočeca«, i zakošen prema stražnjoj strani. Njegova sredina, u vodoravnom dijelu, pregrađena je podom od običnih dasaka i čini ga dvokatnim. U najnovije vrijeme pojavljuju se »kočeci« od betona, tako da su u cjelini načinjeni od istog materijala, vrlo sigurni i zaštićeni od nevremena, hladnoće i napadača peradi. Jedino se može naći drvenih sastavina u podu i vratašcima.

ZDENEČ

Ljudi su zbog vlastitih potreba i napajanja stoke gradili »zdence« (po opisnom pridjevu zdena voda, hladna) na svojim kućistima. Još i sada se koristi bunar na kućistu Lončarić Kate, kazivačice, koji je priložen na ovoj fotografiji (vidi: Zdenec 9). On je dubine 4 m, jer se kućište nalazi na niskom terenu. Načinjen je od opeke. Zanimljiva je njegova izrada. Njega je kopao »zdenčar« (ime vezano imenicom »zdenec«). Za kopanje zdenca koristio je malu kopačicu, motičicu s kratkim držalom. U početnom kopanju bunara pomagali su pri kopa-

nju ostali ukućani da bi se što prije došlo do vode. To kopanje je bilo dosta široko radi lakšeg izbacivanja zemlje. Što bi dublje ulazili, nastajale su teškoće pri kopanju i izbacivanju zemlje. Olakšavali su posao postavljanjem iznad otvora zemlje 3 gredice i na njoj učrščene »šuplje« (kolotur). Za uže su vezivali »škafec«, koji su spuštali u bunar i suvišnu zemlju izvlačili na površinu. Takav način rada trajao je po 3 do 4 dana. Dolaskom do vode završili bi polovinu posla, a ono najvažnije tek bi predstojalo. Ovako iskopan bunar, pogotovo na nestabilnijem zemljištu, mogao se zarušavati. Radi toga su ljudi počeli opekom i krečom obzidavati unutarnju zemlju. U daljnjem dovršavanju bunara načinili su drveno »jalševo kolo« (okvir od jasike). Ta »kola« bila su dosta pravilni osmerokuti ili sedmerokuti, pa čak i šesterokuti spojenih debelih dasaka po »dlan« (oko 10 cm) i široki kao opeka i po, oko 22 i po cm. »Jalševo kolo« su izrađivali radi toga što jasika nije imala u sebi sastojinu kojom bi zagađivala vodu, uz to je upravo mogla »vječno« trajati. Takvo dovršeno »kolo« spuštali su u bunar i nabijanjem ga učvršćivali uz stijenke bunara, dovodeći do visine vode. Nad samom površinom vode učvršćivali su ga s više »zagvozda« (klinova). Kad su i to učinili, prilazili su »zidanju« (podizanju) metar po metar i po visokog stupca od opeke. Tako sazidan stupac ostavili su da se jedan dan osuši i učvrstne, a zatim su ga »odgvozdivali« (skidali klinove) i oprezno laganim opkopavanjem ispod spuštali da sjedne na dno bunara. Daljnjim zidanjem sve su više sužavali zid opeke koji je u završnom dijelu, gornjem, bio više od trećine sužen. Onaj prostor koji je sužavanjem ostajao prazan punili su izvađenom zemljom. Na otvor »zdenca« stavljali su »sek«, kojim su osiguravali otvor i na njega postavljali »šuplju« za vučenje »vedrice«.

PLETERI

Ove fotografije načinjene su 23. 5. 1973. godine, kada sam na svoju inicijativu izvršio izbor najstarijih primjeraka građevina u Podr. Sesvetama.

»Gnojište« (vidi fotografiju 10: Gnojište) načinjeno je od pletera po staroj tradiciji gradnje ovakvih gnojišta u našem mjestu. Za izradu takvog gnojišta nije bilo potrebno posebno umijeće. Ljudi su ga nekad izrađivali s lakoćom. Označe mjesto gdje će biti gnojište, nabiju niz čvrstih kolčica u dosta jednakim razmacima i počinju ih oplitati. Opliću odozno prema gore pobijajući »sekirom« (sjekiricom) svaki ispleteni red, da bi što bolje i čvršće sjedio na svojem mjestu. U tom radu služe se vodoravnim ispreplitanjem, jednom pletući s vanjske, a drugi put s unutarnje strane osnovnih stupića. Visinu pletera podešavaju ukućani prema potrebi.

»Pleterasti plot« (od pletera) također je primjer starije tvorevine koja još postoji stečena tradicijom u ovih ljudi. Takav plot može se zapaziti na kućistima siromašnijih gospodara ili

na kućištu koje bi svojom veličinom i ograđivanjem mnogo novaca stajalo. Izrada ove ograde od pletera bila je vrlo jednostavna, ali je tražila određenu strpljivost u monotonom radu. Najprije je trebalo naći i nasjeći vrbovih, brestovih ili jasikinih prutića. To su nasjekli u rano proljeće, kada su počeli tek kolati sokovi drvećem. Ovakvo »prutje« (prutići) bilo je savitljivo i njime se moglo oplitati. Također su uz pruće nasijecali i deblje te dulje komade koji su služili za držanje pruća. U zemlju su zakopavali drvene i čvršće stupove, a na njih pričvršćivali »prečke« (poprečne i dugačke držače pruća). Iza toga su preplitali pruće u okomitom prepletu između tri prečke. Ispreplitanje pruća uvijek su izvodili na isti način, od unutarnje strane gornje prečke, uz vanjsku stranu prečke i na unutarnju stranu donje prečke. Da bi taj pleter bio što gušći, potiskivali su ga prstima prema stupovima.

SITUACIONI PLAN KUĆIŠTA-KUĆE I GOSPODARSKIH ZGRADA NA TRGU REPUBLIKE U PODRAVSKIM SESVETAMA

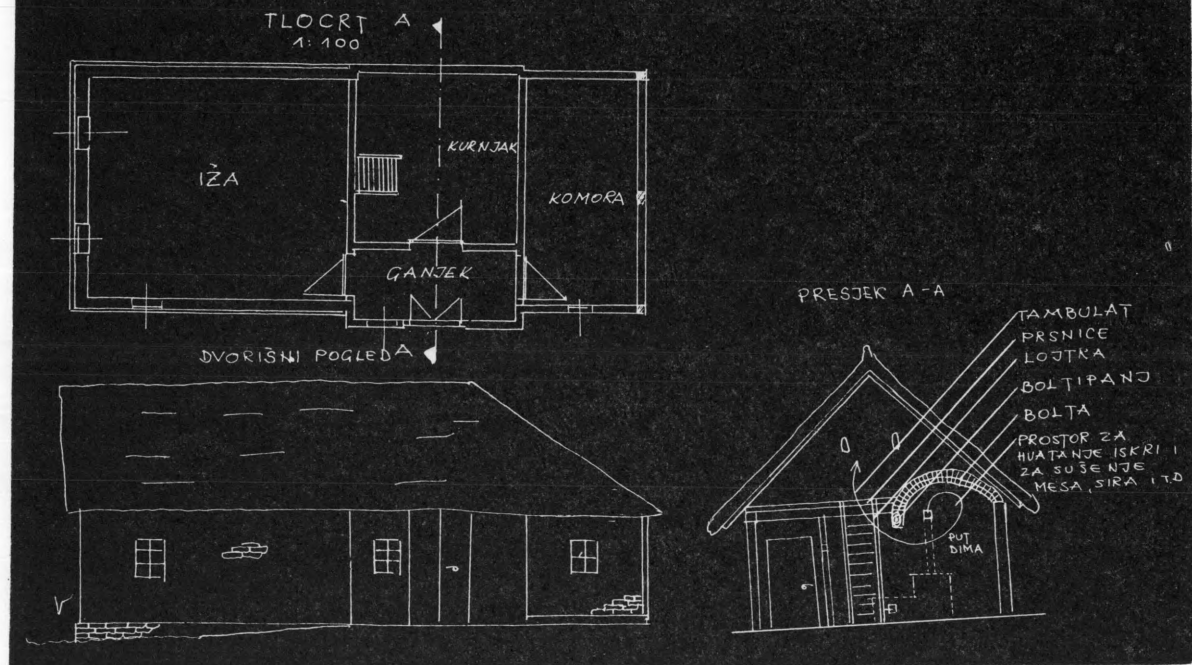
Analizirajući ovaj plan kućišta, može se reći da je vrlo zanimljiv primjer u Podravskim Sesvetama. To kućište je zaista iskorišteno do maksimuma svojim prostorom, a i različitošću objekata na njemu. Tu ima primjera najstarijih, što se tiče arhitekture, prijelaznih i najnovijih. Polazeći od kuće koja je »u ključ« građena, može se primijetiti da se njeno građenje dovodi u primjer koji remeti gradnju kuća po tradiciji, u kojoj je kuća čelom bila okrenuta ulici. Njen ulazni dio izmijenjen je u potpunosti dodavanjem stepenica i podizanjem posebne nastrešnice koja stoji na stupovima. Unutrašnji dio dobio je više prostora jednom sobom, a komora je pretvorena u sušaru duhana. Prva »iža« je izgubila »tram« i dobila je sadržaj i formu neke svečanije prostorije, u koju se ulazi za vrijeme većih narodnih blagdana ili proslava »godova« (godišnjica). U kuhinji je sve izmijenjeno, s određenom funkcionalnošću prostora. Iz nje je nestala stara krušna peč, a u konstrukciji »boltipan« i »bolt«.

U dvorištu, iza kuće, vidi se »pećnica« (pećište) sazidana od obćine opeku visini 80 cm, da u njen prostor uđe obćan željezni ili bakarni kotao. Služila je, i danas služi, za opkuhavanje rublja i kuhanje hrane za svinje. Na svom donjem dijelu ima ložište jednom šestinom otvoreno.

Na svega 60 cm od pećnice dolazi stara i sačuvana krušna peč. Ona je ostala sačuvana kao najstariji primjer građevine na ovom kućištu, i danas se koristi za pečenje.

Dalje je vrlo interesantno razmišljati o rasporedu ostalih građevina koje slijede. Ovdje se vidi povezivanje po starijoj tradiciji staje i štaglji koji se nalaze pod zajedničkim, ukošenim na jednu stranu, krovom. Tradiciju tu remeti sama izrada krova, a novitet je zidani ambar, vrlo nizak, i pokraj njega podrum.

NAJSTARIJA HIŽA
KOCI PODR. SESVETE

Tradicijski ovdje donekle ostaje povezivanje ambara i podruma, ali sada u jednom drugom rasporedu ulaza. »Štala« je zidana i većih dimenzija nego ranije »štalice«. U njezinom prostoru nalazi se manji »kotec« za krmaču i prašćice. Stagalj je izgubio raniju simetričnost, ali je dobio novi prostor nad stajom: »pojatu« (spremište sijena ili djeteline), dok se »boltipanj« nad uvozom sačuvao i ostaje i dalje prisutan u gradnji. Raniji »plevnjak« smanjen je za jedan prostor i smješten na suprotnu stranu.

Virijan ostaje po nekoj tradiciji na mjestu bliže ulici, ali se promijenio u svojoj konstrukciji i građi. Sav je načinjen od piljenih letvica i pokriven crijepom.

Novitet koji je javlja na kućištu svakako je »sokačnica«, nova kućica, ljetna kućica. Ona ima dva karakteristična prostora: sobicu za odmaranje i spavanje i »kuhinjicu«. Zanimljivo je spomenuti da se u ovom prostoru ljudi najviše zadržavaju i borave pretežnim dijelom dana.

»Koci«, koji se sastoje od dva prostora: kotaca i »tora«, modernizirani su betonskom konstrukcijom u podu »tora«, »kopanja«. Drvo i dalje dominira u većem dijelu konstrukcije.

»Cucja kućica« smještena je do »kotaca« i nekako stavljena na sredinu kućišta s razlogom boljeg pregleda i čuvanja cijelog prostora. Ona se na taj način izdvaja ispod prostora virijana, jer sada su druga vremena i nikome ne pada na pamet da krađe kukuruz.

»Kokošinjec« ostaje donekle primjerom gradnje po tradiciji, i u ovom primjeru nalazi se uz gnojište, što je i logično. Sav je načinjen od dasaka.

»Gnojište« je po funkcionalnosti i gradnji dobilo veći značaja. Nalazi se na suprotnom dijelu od staje, da bi se đubar što kraćim putem mogao do njega donositi. Oblog betonskim zidom, iako remeti određenu tradiciju gradnje, postaje higijenski opravdaniji.

»Sekret« (zahod) nalazi se obično načinjen od dasaka i pokriven crijepom uz samo betonsko gnojište, dosta nepogodan i nehigijenski.

»Otpрта šupa« ovdje je potpuno otvorena i nalazi se uz »drvnjak« (prostor za drva; vidi opis šupa).

»Zdenec« je ovdje na dva kućišta, dakle zajednički. To je bunar iz vremena kada je više obitelji ili jedan dio žitelja ulice isti koristio. Obzidan je s unutarnje strane ciglom, a »sek« mu je betonski.